

Magyar irodalomkutatás az újvidéki egyetem bölcsészettudományi karának Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszékén

A magyar nyelv és irodalom felső fokú oktatása tulajdonképpen már közvetlenül a háború után megindult az újvidéki Pedagógiai Főiskola magyar tanszékén. Az ott folyó munka azonban még kizárólag a pedagógusképzést szolgálta, s az újonnan megnyílt nagyszámú általános és középiskolát látta el magyar tanárokkal. A tudományos munkát, a magyar irodalomtörténet jugoszláviai magyar kutatókra váró feladatainak megoldását csak egyetemi tanszéktől vagy irodalomtörténeti intézettől várhattuk. Az ilyen tevékenység feltételeit az újvidéki bölcsészkaron 1959-ben megnyílt Magyar Tanszék teremtette meg, amely kettős feladatot vállalt magára: egyrészt középiskolai tanárok képzését, illetve továbbképzését, másrészt a nyelvészeti, irodalomtörténeti és egyéb filológiai feladatok megoldását.

Az 1959-ben megindult oktató munka eredményeképpen ma már több mint félszáz hallgató szerzett középiskolai tanári oklevelet, de nem pedagógiai pályán működő szakemberek (újságírók, lektorok, fordítók, korrektorok, rádióbemondók, könyvtárosok, színészek, szerkesztők stb.) is igen sokan szereztek képesítést magyar nyelvből és irodalomból. A négy évfolyamon ma mintegy hatvan rendes hallgató tanul, s ugyanannyi a magánhallgatók (levelezők) száma is. Az oktatást nyolc állandó és egy tiszteletdíjas tanár végzi (öt irodalom- és négy nyelvszakos), időnként pedig magyarországi vendégelőadók is részt vesznek a Tanszék munkájában. (1963/4-ben *Kovács Kálmán*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, 1964-től 1966-ig pedig *Gergely Gergely*, a budapesti ELTE tanára tartott állandó jellegű előadásokat.) Itt jegyezzük meg, hogy tanszékünket rövidebb ideig tartó látogatásukkal és előadásukkal magyarországi nyelvészek és irodalomtudósok tisztelték meg (*Bárczi Géza*, *Lőrincze Lajos*, *Fábián Pál*, *Klaniczay Tibor*, *Nyíri Antal* és mások), de tanszékünk tanárai is tartottak előadást magyarországi rokonintézetekben (*Sinkó Ervin*, *Penavin Olga*, *Bori Imre*, *Ágoston Mihály*). A jugoszláv – magyar kulturális egyezmény előírányozza a pécsi Tanárképző Főiskola, a szegedi József Attila Tudományegyetem, a budapesti ELTE s az MTA Nyelvtudományi és Irodalomtörténeti Intézete, valamint tanszékünk további együttműködését.

A Tanszék magyar könyvvállománya ma kb. 22 000 kötet, javarészt újabb, elenyészően kisebb részben régebbi (XVII. és XVIII. századi) kiadványok. A folyóirat-anyag eléggé hiányos; a hézagokat az MTA és a Széchényi Könyvtár szíves támogatásával pótoljuk, részben mikrofilmekkel és fotokópiákkal. Az új könyvek folyamatos beszerzését és a régi kiadványok felvásárlását a Kar évi költségvetése biztosítja.

Többé-kevésbé a könyvtári szakmunkához kapcsolódik az utóbbi két évben folyó bibliográfiai gyűjtő és rendszerező munka is, amelyet a Tanszék docense, *Szeli István* irányít a hallgatók bevonásával. Ennek a célja a délszláv irodalmak magyar, illetve a magyar irodalom délszláv fordításainak adatszerű feltárása; a jugoszláviai magyar újságok, hírlapok, folyóiratok számbavétele 1918-tól máig; az időszakos kiadványok és sajtótermékek szépirodalmi rovataiban megjelent irodalmi közlemények feltárása és összeírása, valamint a jugoszláviai magyar írók bibliográfiai-életrajzi adatainak begyűjtése. Az anyag nagy része az újvidéki Matica Srpska Bibliográfiai Lexikonában jelenik meg.

Mielőtt az irodalomkutatásról szólnánk, főbb vonalaiban rá kell mutatnunk a Tanszéken folyó nyelvészeti munka néhány fontosabb eredményére. A legnagyobb vállalkozás kétségtelenül a százhuszezer cimszavas „Szerbhorvát–Magyar Nagyszótár” szerkesztése, amelyet 1959 óta a Tanszék irányít, a Kar más tanszékeken dolgozó tanárainak és egyéb szakembereknek bevonásával. A három kötetre tervezett szerbhorvát–magyar rész első kötete 1967-ben hagyja el a nyomdát.

Penavin Olga rendkívüli tanár évek óta foglalkozik a jugoszláviai magyar nyelvjárásokkal (Baranya, Muravidék, Horvátország, Bácska és Bánát). Gyűjtését mintegy hatvan magnetofon szalag őrzi. A legértékesebb anyag a szlavóniai magyar szigetek, Kórógy, Szentlászló, Rétfalu, Haraszi, továbbá a bánáti Vojlovica (Hertelendyfalva), Debelyacsa (Torontálvásár-

hely), Hetény és a baranyai Kópács, Daróc nyelvét őrző szalagokon van. A népnyelvi gyűjtőmunka egyik „mellékterméke” a „Jugoszláviai Magyar Népmesék” című 156 meséből álló, nagyolt átirással készült szövegű gyűjtemény. Ugyancsak az ő munkája a „Szlovéniai nyelv-atlasz” 150 térképlapja, amely 23 Mura-vidéki magyar falu nyelvét tükrözi, a „Baranyai nyelv-atlasz” 156 térképlapja, valamint a Jugoszláviai magyar nyelvjárásck atlasza. A Szlovéniai nyelv-atlaszt a Magyar Nyelv-tudományi Társaság jelenteti meg, a Jugoszláviai magyar nyelvjárásck atlaszát pedig az újvidéki Fórum kiadó. Ugyancsak sajtó alatt van a Szlavóniai szótár első kötete is.

Balázs Piri Aladár előadó mondattani kutatásokat végez; az azonosító predikatív szó szerkezetek terén végzett vizsgálatairól a Magyar Nyelvőr 1965/2. számában számolt be.

Agoston Mihály tanársegéd a magyar és szerbhorvát nyelvi érintkezések terén végez vizsgálatakat, amelyekről – nyelv-művelő jelleggel – a napilapokban tesz közzé népszerűsítő cikkeket. Ezenkívül nyelvtani kategória-kérdésekkel foglalkozik, s az élőbeszéd fonetikai elemeinek megfigyelését végzi. Elkészítette a Jugoszláviai Magyar Nyelv-művelő Egyesület másik két tagjával együtt „A magyar helyesírás szabályai” 10. kiadásának Jugoszláviai Függelékét, amelynek tervezetét az MTA Helyesírási Főbizottsága is megvitatta és jóváhagyta.

Hétéves fennállása alatt a Tanszék munkaközössége azoknak az alapelveknek a szellemében igyekezett tevékenykedni, amelyeket *Sinkó Ervin* akadémikus, a Tanszék vezetője székfoglalójában a következőkben fogalmazott meg: „... nemcsak a jugoszláviai magyarságot, hanem Jugoszlávia közös szocialista kultúráját, a szocialista kultúrát szolgálja, és kell hogy szolgálja a magyar irodalom egyetemi tanszéke is. Mert senki és semmi sem szolgálhatja a jugoszláviai magyarság érdekét anélkül, hogy ezzel a jugoszláv népek közösségének is ne szolgáltassa, mint ahogy minden, ami ezeknek a népeknek a javára irányul, életbevágó java a jugoszláviai magyarságnak is. Jugoszlávia szocialista kultúrája megvalósításának, az érte való eredményes munkának előfeltétele valamennyi itt élő nép és nemzeti kisebbség, tehát a jugoszláviai magyarság kulturális felemelkedése is. Minden rész gazdagodása és növekedése az egészre irányul; valamennyiünknek a szellemi gyarapodását jelenti. – A magyar irodalomnak ez az egyetemi tanszéke tehát csak akkor fog a jugoszláviai magyarság kulturális életében pozitív szerepet betölteni, ha tevékenysége sikeres hozzájárulás lesz a Jugoszlávia szocialista kultúrájáért folytatott általános, sokoldalú közös erőfeszítéshez.”

Ebből az elvi alapvetésből következett, hogy a Tanszék tanárai és tudományos munkatársai kezdettől fogva három nagyobb területen végeztek irodalmi kutatásaikat. Ez a három terület: a magyar irodalom mindenféle utilitarista szemlélettől mentes, független szellemű vizsgálata és interpretálása, a magyar és jugoszláv irodalmi és szellemi kapcsolatok kutatása és a kapcsolatok természetének megvilágítása, végül a jugoszláviai magyar irodalom múltjának, főbb áramlatainak és irányainak feltárása, alkotóinak és alkotásainak számbavétele, értékeinek és jelentőségének megállapítása.

A Tanszék fentebbi hármas feladatköre helyzetének sajátos jellegéből következik. Míg a magyar irodalom egyes szakaszait elemző és összefoglaló szándékkal közelíthetjük meg a Tanszék munkatársai (szinte teljes egészében lemondva az adatfeltáró, filológiai természetű célkitűzésekről), a jugoszláviai magyar irodalom és a magyar – délszláv irodalmi kapcsolatok története az elemző és ábrázoló törekvések mellett a filológiaiakat és az anyaggyűjtés kérdését is felveti. Itt ugyanis olyan területekről van szó, amelyeken mindeddig rendszeres munka nem folyt, s az e munkában elért eddigi eredményeket néhány ember egyéni kezdeményezésének köszönhetjük a múltban is, ma is. A futólagos szemlélődés is hatalmas fehér foltokat vehet észre az irodalomtörténetírás ezzel kapcsolatos területein, ezért az oktatói munka szükség-szerűen a hiányok feltérképezését, egy nagyobb igényű alapvetés csiráit jelenti: a közeljövőben elvégzendő munkák vezérfonalát, amelyre a Tanszék jellege, sajátos feladatainak keresése ösztönzi.

E tervek megvalósítását azonban, amelyek egyúttal távlatiak is, a Tanszék munkatársai csak részben vállalhatják, hiszen az egyéni érdeklődés mozzanatai is nagy szerepet játszanak. Erre vall az a tény is, hogy mind a magyar irodalom, mind pedig a kapcsolattörténet területén a XIX–XX. század irodalmának kutatásában tudtak a Tanszék munkatársai felmutatni eredményeket, míg a régi magyar irodalom (legalábbis e pillanatban) a pedagógiai feladatokon túl nem foglalkoztatja az újvidéki Tanszék dolgozóit. *Dávid András*nak Budapesten megvédett bölcsészdoktori értekezése azonban („Hiteles magyar hősök a délszláv népek vitézi énekhagyományában”), ha nem is a Tanszéken folyó munkát, de annak szellemiségét közvetlenül is példázza a magyar irodalom e korszakának vonatkozásaiban is.

A Tanszék irodalomtörténettel foglalkozó munkatársainak tevékenységét a következőkben foglalhatjuk össze:

*Sinkó Ervin*nek, a Tanszék vezetőjének érdeklődését a XVIII–XIX. század magyar irodalma köti le. A két kiadást megért „Magyar irodalom” című kötetében a felvilágosodás-kori magyar irodalom alkotóival foglalkozott (Bessenyei, Kazinczy, Batsányi, Kármán),

míg a Csokonairól szóló előadásokból önálló könyv született („Csokonai életműve”, Újvidék, 1965.). Nem a filológiai teljesség, hanem az élmény heve jellemzi ezeket a tanulmányokat; a szerző az emberi sorsnak és az irodalmi műnek szoros összefonódottságában szemlélteti a magyar irodalom e jelentős alakjait, szellemiségük portréját festve meg.

Szeli István docens az irodalomelméleti előadások mellett a jugoszláviai magyar irodalom történetének és a magyar–délsláv irodalmi kapcsolatoknak a kutatója is. Sajtó alá rendezte, tanulmánnyal és jegyzetekkel kísérte a jugoszláviai magyar irodalom érdemes alkotója, Milkó Izidor kiadatlan műveinek két kötetét, s a jugoszláviai magyar költészetnek egy szerb nyelvű antológiáját válogatta. Kapcsolattörténeti monográfiájának címe: „Hajnóczy és a délslávok”. (Újvidék, 1965.) Ebben nemcsak a magyar jakobinus mozgalom délsláv vonatkozásait tárta fel, hanem újabb irodalomtörténeti adalékokkal is gyarapította ismereteinket. Részt vett „A magyar irodalom története” VI. kötetének írásában. Az újvidéki Matica Srpska gondozásában készülő írói lexikon magyar vonatkozású anyagának gondozója.

Bori Imre docens a XX. század magyar irodalmának történetével foglalkozik. „Radnóti Miklós költészete” címmel könyve jelent meg. (Újvidék, 1965.) Tanulmánykötetében („Eszmé és látomások”, Újvidék, 1965.). József Attila költészetének egyes aspektusaival, Németh László és Weöres Sándor életművének problémáival, a magyar szociográfiának és a szépirodalomnak a kapcsolataival, Déry Tibor és Sánta Ferenc műveivel foglalkozik. József Attila költészete a tárgya a „Tiszta szívvel-től a Medáliáig” című tanulmányának is. (Az Újvidéki Bölcsészeti-Kar Évkönyve, VI. 1961.) „Irodalmunk kiskönyve” című antológiája a jugoszláviai magyar irodalom elmúlt húsz esztendejét öleli fel, s egyben társszerzője a hatékony magyar irodalomtörténet jugoszláviai magyar irodalmat tárgyaló fejezetének, és írója a Magyar Irodalmi Lexikon néhány címszavának. Foglalkozik a jugoszláv irodalom és a magyar–délsláv irodalmi kapcsolatok kérdéseivel is.

Bányai János, a Tanszék asszisztense az irodalom kérdéseit tárgyaló esszéivel tűnt fel („Bonyolult örömök”, Újvidék, 1964.), többek között Füst Milán, Juhász Ferenc, Pilinszky János költészetét elemezve.

A tragikus hirtelenséggel elhunyt *B. Szabó Györgynek* a Tanszéken kifejtett munkáját jelzi „A régi magyar irodalom” I. című jegyzete (Újvidék, 1961.), s esszéi, melyek az „Éjszakák, hajnalok” c. kötetében (Újvidék, 1963.) olvashatók.

A Tanszék munkatársai munkájaként készültek el a középiskolák számára megjelentetett irodalmi tankönyvek is: „Az irodalom könyve” I–IV., „Az irodalom élete” I–IV.

Szeli István—Bori Imre

Az Irodalomtudományi Bizottság munkájáról

A Bizottság az 1966. évben munkája tengelyébe állította az irodalomtörténeti kutatóhelyek távlati terveinek megvizsgálását, összehangolását, valamint az együttműködés kérdéseinek megvitatását hazai irodalomtörténetírásunkban. A rendszeres üléseken lépcsőzetesen kerültek napirendre az MTA Irodalomtörténeti Intézete, a budapesti, debreceni és szegedi egyetemi tanszékek kb. 1966–1970-re elkészített tervjavaslatai, amelyek azután kiegészültek a Petőfi Múzeumban, az OSzK-ban és az MTA Könyvtárában folyó magyar irodalomtörténeti kutatási feladatokkal; illetve az egyetemi könyvtárakban (Budapest, Debrecen, Szeged, Pécs) és a tanárképző főiskolák (Szeged, Pécs, Eger, Nyíregyháza) tanszékein folyó magyar irodalomtörténeti érdekű témajavaslatokkal.

Az előzetesen részleteiben megvitatott tervjavaslatokból a Bizottság elnöke és titkára összeállította és a decemberi ülésen előterjesztette a magyar irodalomtörténet távlati tervét. Ez a program a következő részekre oszlik: I. Összefoglaló művek. — II. Monográfiák, tanulmányok. — III. Kritikai kiadások. — IV. Forráskiadványok. — V. Bibliográfiák, katalógusok. A termékeny vita alapján ez a programjavaslat további kiegészítésekre, bizonyos módosításokra szorul. A legterjedelmesebb és kiegyensúlyozatlanabb fejezete megrostálandó, a cikkek és kisebb tanulmány-témák kihagyandók; csak nagyobb, több íves munkák, kismonográfiák, átfogó pályaképek, monográfikus feldolgozások maradnak benne.

A magyar irodalomtörténet távlati terve mellé külön csatolandó a most szándékosan kihagyott elméleti, verstani kutatások távlati programja. Ennek előkészítése még komoly feladatot ró a Bizottságra, mivel az irodalomelméleti témák súlyponttal csak az MTA Irodalomtörténeti Intézetében s elsősorban a debreceni és a szegedi irodalomtörténeti tanszékeken, valamint a pécsi tanárképző főiskolán szerepelnek. Kívánatos lenne, ha az ELTE tanszékei is foglalkoznának irodalomelméleti kutatásokkal. Az elméleti kutatások programjának kialakítására a Bizottság a következő ülésen még visszatér. Ugyancsak ekkor foglalkozik a Bizott-